



**Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Nemzetközi és Politikatudományi Intézet
Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport
Pázmány East Asia Club, Hungary (PEACH)**

PEACH MŰHELYTANULMÁNYOK 18.

Szakáli Máté

A régi és az új indonéz nacionalizmus jellegzetességei a külső orientáció szempontjából

**Budapest
2018**

ÖSSZEFOGLALÓ

A régi és az új indonéz nacionalizmus jellegzetességei a külső orientáció szempontjából

A modern politikában valamennyi ideológia közül általában a nacionalizmust tekintik a leginkább földrajzi jellegűnek, amelynek kiinduló koncepciója és végcélja a nemzet. Az azonban értelmezési, elméletalkotási és elemzési problémát jelent, hogy a nacionalizmus mozgalomként és ideológiaként az eszmények, elképzelések és szimbólumok annyi változatát tartalmazza, hogy nincsen olyan meghatározás, amely mindezeket átfogóan és pontosan rögzíteni tudná. A nacionalizmusnak így még a szűkebb jelentéseiben sincsen egyértelmű definíciója. Jelen tanulmány Benedict Anderson (1983) nemzet- és nacionalizmuskonceptiójára reflektálva vizsgálja a régi és az új indonéz nacionalizmusok formálódását és ismérveit a külső orientációjukban, illetve a kortárs forma jellegzetességeit annak gazdasági dimenzióját kiemelve. A tanulmány célja azonosítani, hogy mely főbb mozgatórugók transzformálják az indonéz nacionalizmusok alakváltozatait.

ABSTRACT

Traits of the Old and New Indonesian Nationalism in Their External Orientation

In modern politics, among all the ideologies nationalism, with nation as its basic concept and ultimate goal, tends to be considered the most geographic. Nationalism as a movement and ideology, however, incorporate so many versions of ideals, ideas and symbols that there is not a single definition that could comprehend it accurately. It is difficult even in a narrower perspective to find a clear definition. This essay employs the perspective of Benedict Anderson's (1983) nation and nationalism concept to answer the research question of what main drivers have shaped the variants of Indonesian nationalisms. This paper will analyze their basis, development and features in their external orientation, highlighting the economic dimension concerning the contemporary form.

SZAKÁLI MÁTÉ

A RÉGI ÉS AZ ÚJ INDONÉZ NACIONALIZMUS JELLEGZETESSÉGEI A KÜLSŐORIENTÁCIÓ SZEMPONTJÁBÓL

I. BEVEZETÉS – A RÉGI ÉS AZ ÚJ NACIONALIZMUS DÉLKELET-ÁZSIÁBAN

A modern politikatudományban valamennyi ideológia közül általában a nacionalizmust tekintik a leginkább földrajzi jellegűnek, amelynek kiinduló koncepciója és végcélja a nemzet.¹ Az azonban értelmezési, elméletalkotási és elemzési problémát jelent, hogy a nacionalizmus mozgalomként és ideológiaként az eszményeknek, elképzeléseknek és szimbólumoknak annyi formáját és változatát tartalmazza, hogy nincs egyetlen meghatározás, amely azokat átfogóan és pontosan rögzíteni tudná. A fő elméleti törésvonal a nemzetet modern konstrukciónak tekintő teoretikusok és azon kutatók között húzódik, akik a nemzetet ősi és természetes jelenségnek tartják.² A nacionalizmusnak még ezen megközelítéseken belül, a szűkebb jelentéseiben sincsen egyértelmű definíciója. Például Elie Kedourie (1960) az akarat tanának tekinti, Hans Kohn (1967) egy csoport kollektív érzelmének, John Breuilly (1982) politikai érvnek, Benedict Anderson (1983) bizonyos fajta kulturális terméknek, Ernest Gellner (1983) pedig olyan politikai elvnek, amely szerint a politikai és a nemzeti egységnek kongruensnek kell lennie.

A fogalmi meghatározások és elméletek többsége elsősorban az európai történelmi tapasztalatok absztrakcióin alapul, és a „régí” nacionalizmus elemzésére alkalmas, amely a modern államok és a nemzetállamok születésében játszott instrumentális szerepet. A délkelet-ázsiai nacionalizmusok és nemzettudatok, illetve antikoloniális mozgalmak 20. század eleji felemelkedésére is meggyőző magyarázattal szolgálnak, illetve a kortárs szeparatista törekvések megértésében is segítenek. A 20. század eleji mozgalmakat általában egy olyan gyarmati iskolákban vagy Európában

¹ TAYLOR 1991: 1.

² SMITH 2004.

oktatott nemzetiségi elit vezette, amelynek tagjait erősen befolyásolták a szabadság, a szocializmus és a demokrácia nyugati eszményei, ugyanakkor frusztrálta a gyarmati uralomra jellemző rasszizmus, gazdasági kizsákmányolás és politikai elnyomás. Kezdetben a gyarmati státusz keretében a politikai jogok követelése, majd a nemzeteik teljes függetlensége érdekében szervezkedtek. Részben ezek hatására új nemzeti identitások alakultak ki, amelyek elég erősek voltak ahhoz, hogy a második világháború alatt és után több millió délkelet-ázsiaiit motiváljanak a harcra és áldozathozatalra nemzetük függetlenségéért.

Ezen folyamatok a 20. század legjelentősebb társadalmi fejleményei közé tartoznak, hiszen a fogalmi magabiztosság és függetlenség megerősödésének részei az ázsiai és afrikai népek körében. Az „őslakosokból” „állampolgárok” váltak, akik egyenlő megítélést, helyet és lehetőségeket követeltek maguknak a modern világban. A nemzet iránti lojalitás ugyanakkor nem szünteti meg az összes többi egyéni vagy csoportlojalitás versengését. Ez pedig az egyik legfőbb kihívást jelentette és jelenti a délkelet-ázsiai multietnikumú nemzetek identitása, stabilitása és integritása számára.

A hidegháborút követően mindazonáltal a térségben is „új” nacionalizmus kezdett terjedni a tömegpolitika egy formájaként, eszkalálva a régió egyes államközi és államokon belüli feszültségeit. Abban az értelemben ez a típusú nacionalizmus nem tekinthető teljesen újnak, hogy diskurzusai gyakran a hagyományos patriotizmus (például Vietnamban, Kambodzsában), illetve a gyarmatosítás- és nyugatellenes érzelmek (például a Fülöp-szigeteken, Indonéziában) felkeltésére irányulnak. Az új jelenség azonban más formákkal bontakozik ki egy eltérő hazai, regionális és nemzetközi összefüggésrendszerben. A gyarmatosítást követően a nemzeti ellenségesség elsősorban a szomszédos országok, valamint a kormányok és elitek felé irányul; a mozgalmak új célja pedig a nemzeti büszkeségre és a területi integritásra összpontosít.

Az elmúlt másfél évtizedben, amióta Indonézia az ázsiai pénzügyi válságot (1997) követően gazdaságilag megerősödött, és demokratikus politikai berendezkedése relatíve stabilizálódott, egy új, öntudatos nacionalizmus nyert teret a szigetország politikájában, a közgondolkodásban és a közéletben egyaránt. Jelen tanulmány Benedict Anderson (1983) nemzet- és nacionalizmuskonceptiójára reflektálva vizsgálja az indonéz nacionalizmusok alapját, formálódását és ismérveit, illetve a kortárs forma jellegzetességeit a gazdasági dimenziót kiemelve. A tanulmány célja azonosítani, hogy

mely főbb mozgatórugók transzformálják az indonéz nacionalizmusok alakváltozatait. A nacionalizmus mindig egyszerre kétarcú és kétirányú: befelé, az állampolgárok felé irányul a nemzeti identitás definiálása céljával, illetve kifelé, a külföld felé orientálódik a nemzet helyének és szerepének kijelölését célozva a nemzetközi közösségben. A két oldal természetesen összefügg, de ezen írás a külvilági orientáció vizsgálatára fókuszál.

II. AZ INDONÉZ NEMZET KIALAKULÁSÁNAK FOLYAMATA ANDERSON NACIONALIZMUS-ELMÉLETÉNEK FÉNYÉBEN

Az 1980-as években a nacionalizmus reneszánsza felkeltette a társadalomtudósok érdeklődését. Szociológusok, szociálpszichológusok és kulturális antropológusok próbálták megfejteni, mi lehet a jelenség magyarázata. Ekkor született Benedict Anderson brit politológus és történész (1936–2015) *Elképzelt közösségek - Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről* című könyve.

Könyvében Anderson a nyugati marxizmushoz közel álló, de azt számos ponton kritikával illető elméleti perspektívából igyekszik szemügyre venni a nemzet mint közösségi forma kialakulását. A nemzetet modern fejleménynek tekinti, amely olyan korábbi elképzelt közösségeket váltott fel, mint a premodern vallási közösségek vagy a dinasztikus birodalmak. Anderson szerint a nemzet elképzelésének lehetősége csak akkor jelenhetett meg a történelemben, amikor három alapvető kulturális koncepció megszűnt axiómaként jelen lenni az emberek tudatában. Az első a „szent nyelven” keresztüli hozzáférés az ontológiai igazsághoz, a második az uralkodónak mint a társadalom magától értetődő igazodási pontjának gondolata, a harmadik az időbeliség azon felfogása, miszerint kozmológia és történelem elválaszthatatlanok. Ezeket a korábban igazodási pontként szolgáló szemléletmódokat az elmúlt kétszáz évben az egyenetlen gazdasági változások, a földrajzi és tudományos felfedezések, a gyorsuló közlekedés és a kommunikáció új formái egyaránt gyengítették.³

Miközben a nemzet modern, tagjai ősziként, hosszú történeti múlttal rendelkezőként tételezik, és erős érzelmeket vált ki belőlük. Tagjai jellemzően behatároltnak képzelik el: bármekkorára terjeszkedjen is egy nemzet, határai nem

³ ZÓKA 2014: 13.

tágíthatók addig, hogy az emberiség egészét lefedje. Minden nemzet feltételezhetően egyedi, de a nacionalizmus egyetemes jelenség, véli Anderson.

Anderson megközelítése – akárcsak például *A hagyomány kitalálása* című (1983), Eric Hobsbawm és Terence Ranger által szerkesztett kötet szerzőié – az emberi képzelőerőben véli felfedezni a nacionalizmus gyökerét, azt sugallva, hogy van valami „nem-valóságos” a nacionalizmusban. Anderson kiindulópontja az a tétel, hogy a nacionalizmus nem tekinthető sem halottnak, sem hanyatlónak. Ennek legnyilvánvalóbb oka a nacionalizmus „alapvető emocionális legitimációjában” keresendő.⁴ Anderson szerint az a tény is, hogy emocionális reakciókat vált ki, azt mutatja, hogy „egy bizonyos fajta kulturális alkotásról” van szó. Anderson ezért a nemzet következő meghatározását javasolja: „egy elképzelt politikai közösség... amely inherens módon korlátozott, mégis szuverén.”⁵ Anderson érvelése szerint egy közösség akkor nevezhető elképzeltnek, ha tagjainak – annak ellenére, hogy nincs közvetlen, személyes tudásuk egymásról – van összetartozás-érzete. Ez a jellemzés vonatkozik a vallási közösségekre, az államok polgáira, a társadalmi osztályokra és a nemzetekre. Tagadja, hogy a képzelet–valóság fogalompár a közösségek két különböző típusát konstituálná, mert szerinte minden közösségre jellemző bizonyos fokig a képzelet általi meghatározottság. A különbség legfeljebb abban lehet, hogy vajon a képzelet a közvetlen kapcsolat mellett játszik-e szerepet, vagy az képezi-e az egyetlen a köteléket a közösség tagjai között: „Valójában minden, a szemtől szembe kapcsolatokon alapuló ősi falvaknál nagyobb közösség elképzelt. A közösségeket nem aszerint különböztetjük meg, hogy hamisítottak vagy valóságosak, hanem azon forma alapján, amely szerint a képzeletben alakot öltenek.”⁶ Anderson számára az „elképzelt” kifejezés pozitív jelentéstartalommal bír, nem kitalációra vagy hamisításra utal. Ugyanakkor a kifejezés alkalmazásából szükségszerűen következik a „nem elképzelt”, azaz a tagok tényleges ismeretén alapuló közösség, ám Anderson nem definiálja magának az elképzelésnek a pontos kritériumait.

Anderson osztja a közösségetlélvű gondolkodók azon feltételezését, miszerint az emberek igényelnek egy olyan narratívát, amely hozzásegíti őket ahhoz, hogy életük elszigetelt eseményeit egy nagyobb egész részeként képzelhessék el. Szükségük van arra, hogy „az itt és most ne legyen többé egy földi eseménysor pusztá láncszeme, hanem ezzel párhuzamosan legyen valami olyasmi, amely mindig volt, s amely a jövőben

⁴ ANDERSON 1983: 14.

⁵ ANDERSON 1983: 15.

⁶ ANDERSON 1983: 16.

fog kiteljesülni”.⁷ Anderson koncepciója szerint a kapitalizmus termelési rendszere és viszonyai, az új kommunikációs technológiák megjelenése (nyomtatás), valamint az emberiség nyelvi megosztottságának sorsszerűsége azok a faktorok, amelyeknek félig véletlenszerű, robbanékony kölcsönhatásai pozitív értelemben lehetővé tették a nemzetnek mint új típusú közösségnek az elgondolhatóságát. A nemzetek „elképzeltségét” Anderson Indonézia, mint egy a Holland Kelet-Indiából testet öltött 20. századi találmány példáján keresztül szemlélteti.

Valóban, a mai Indonéz Köztársaság többnyire az egykori Holland Kelet-India területeire terjed ki, amely gyarmatként 1800-ban alakult meg az államosított Holland Kelet-indiai Társaság által elfoglalt területekből.⁸ Az indonéz nemzet határainak elhelyezkedésére és az indonéz nemzethez tartozás kritériumaira mindazonáltal nincs objektív magyarázat. A 17. században kezdődő holland uralom előtt Indonézia semmilyen formában nem létezett. Jáva és Bali királyai, Aceh szultánjai, Celebesz és Borneó törzsfőnökei és klánvezetői mind rendelkeztek igényekkel bizonyos területekre, de semmilyen módon nem képelték magukat egy szerves és egységes közösséghez tartozónak. A tengeri birodalmak – mint Srivijaya (kb. 650–1377) vagy Majapahit (1293–1527) – pedig jobbra etnikailag dominált kereskedelmi hálózatok voltak, amelyek gazdasági és vallási összeköttetéseket ugyan kialakítottak, de nem hoztak létre a belső népesség tagjai közötti összetartozást. A mai indonéz emberek felmenői életeinek összefonódása szintén nem teremt egyedi alapot a nemzetté váláshoz, hiszen azok hasonló tartalmú és szintű kapcsolatokat tartottak fent a mai Malajzia, Fülöp-szigetek, Thaiföld, Dél-Kína és Ausztrália korabeli lakosaival. Anderson ebből kiindulva úgy véli, a nemzetté válás azzal kezdődik meg, hogy egy adott terület lakosai közös sorsközösséghez tartozónak kezdik érezni magukat. Ennek a sorsközösségnek a formálódását pedig a holland uralom idején számos tényező ösztönözte.

A kelet-indiai szigetek jelentették Hollandia számára a fő nyersanyagforrást, a gyarmattartó fő érdeke ezért a zavartalan kereskedelem fenntartása volt.⁹ Ennélfogva az anyaország nem kényszerítette a holland nyelvet a teljes helyi lakosságra. A 19. század végére a maláj nyelv *riau* dialektusa, a ma ismert indonéz nyelv alapja vált a második

⁷ ANDERSON 1983: 30.

⁸ A függetlenedésekor a hivatalnokok 90 százaléka helyi volt, és többségük az új köztársaság adminisztrációjában kapott helyett. ANDERSON 1999: 4.

⁹ 1941-ben Holland Kelet-India termelte meg a világkínálat 20 százalékát teából, 25 százalékát kókuszdióból és 35 százalékát gumiból. Ezenkívül jelentős kőolaj-, cukor-, dohány- és kininkivittel is rendelkezett. CHEN: 2012.

hivatalos nyelvvé a helyi közigazgatás, a kereskedelem és a kommunikáció területén. Az indonéz nemzet alapítói számára ugyanakkor komoly problémát jelentett forradalmi eszméik kommunikációja és széleskörű terjesztése a nyelvileg is heterogén gyarmaton. A Második Ifjúsági Kongresszuson 1928-ban (*Sumpah Pemuda*) az Ifjúsági Fogadalom keretében¹⁰ végül a maláj nyelvnek részben a hollandok által standardizált és modernizált változatát választották a kiterjedt szigetvilágot egyesítő *lingua francá*nak, amely nagy hatással volt a nacionalista mozgalom antiimperialista küzdelemére és egy új nemzeti identitás kialakulására. A modern indonéz nyelv ugyanis flexibilis, egyszerű és mentes a társadalmi hierarchiához való kötöttségtől, ami alkalmassá tette az etnikumközi nyelvvé válásra. Egy ősi szöveg sem íródott ezen a nyelven, és a 20. század előtt nem volt egy közösségnek sem az anyanyelve.¹¹ A döntés egyúttal tükrözte az indonéz alapító atyák nacionalizmusát is, amely erősen nyitott a modernitás, a demokratikus berendezkedés és az egalitarizmus felé.¹²

Anderson a holland oktatási rendszer egységes tudást és tapasztalatot biztosító szerepét, illetve a holland terminológiát is kiemeli az indonéz nemzetépítésben. A gyarmatosítók a helyi lakosságot több kategóriába sorolták. A ma „indonézként” aposztrofált kategória a holland *inlander* besorolás specifikációjából fejlődött ki. *Inlander*nek a hollandok a nem fehéreket, a nem hollandokat, a nem kínaiakat, a nem japánokat, a nem arabokat, a nem bennszülötteket nevezték.¹³ Az *inlanderek* az 19. század végére magukévá tették az indonéz nyelvet, mivel a nyomtatás-kapitalizmus következtében a nyelv a hivatalokból bekerült a médiába és a közbeszédbe.

Az „indonézek” nemzetének formatív időszaka az 1920-as, 1940-es évek, ám ekkor még semmilyen konszenzus nem született a nemzet jelentéséről vagy állandó képviselői intézményeiről. Az indonéz nacionalizmus ugyanis más politikai alternatívákkal versenyzett a holland gyarmati uralom hanyatlása, a második

¹⁰ 1928. október 28-án, a Második Ifjúsági Kongresszus keretében a Bataviában (ma Jakarta) összegyűlt nacionalista indonéz fiatalok három ideál mellett tettek esküt: egy haza, egy nemzet, egy nyelv. Az 1926-os Első Ifjúsági Kongresszus nem hozott hivatalos döntéseket, de kiállt az egyesült Indonézia gondolata mellett. Az 1928-as második kongresszus azonban jelentős fordulópont az indonéz történelemben. A kongresszus három ülést tartott, három különböző helyen. Az utolsó ülésen a résztvevők meghallgatták a későbbi indonéz nemzeti himnuszt, és letették az Ifjúsági Esküt. Számos indonéz ünnepl minden évben az eskü évfordulóját a nemzeti himnusz eléneklésével és a nemzeti zászló kihelyezésével a házakra.

¹¹ Ironikus módon, miután 1963-ban Indonézia a területéhez csatolta a nyelvi tekintetben szintén heterogén Nyugat-Új-Guineát, az indonéz nyelv azon a területen is a nacionalisták *lingua francájává* vált, de ez esetben az indonéz állammal szemben.

¹² Az indonéz alapító atyáknak többek között Soekarnót, Mohamed Hattát, Ahmad Soebardjót, és Radjiman Wediodiningratot tekintik.

¹³ ANDERSON 1983: 121–123.

világháború (1942–1945) és a függetlenségi háború (1945–1949) alatt is. A három fő politikai alternatíva a nacionalizmus, az iszlamizmus és a kommunizmus voltak. Az önjelölt nacionalisták az európai értelemben vett önrendelkezés, demokrácia és modern politikai intézmények bevezetését tartották szükségesnek. Az iszlamisták a nemzeti egységet az iszlám révén teremtették volna meg egy iszlám állam létrehozásával, vagy legalább a muszlimok számára az iszlám jog bevezetésével. A kommunisták a társadalmi forradalomra és a szovjet mintájú kommunista berendezkedésre helyezték a hangsúlyt.

Az indonéz közösség megosztott volt vallási, etnikai és nyelvi szempontból is, mely heterogenitás földrajzi tagoltsággal párosult. A hollandok az indonéz függetlenség kinyilvánítását (1945) követő években az eltérő etnikai identitások ellentéteire alapozva sikerrel tudtak harcolni az indonéz nacionalizmus ellen. A gyarmattartók például a szundanéz–javanéz, a javanéz–ambonéz, a sasak–balinéz, a torak–bugisz vagy a batak–meningkabau népcsoportok ellentéteit is igyekeztek kihasználni uralmuk helyreállítása és a kikiáltott köztársaság felszámolása érdekében. A négy éven át zajló indonéz függetlenségi háborút különböző területi felosztásokat tartalmazó, de teljesen sosem végrehajtott fegyverszüneti egyezmények tördelték, és etnikai alapon, holland támogatással számos állam szerveződött meg. Nemzetközi nyomásra végül a hollandok 1949-ben Holland Kelet-India szuverenitását (Nyugat-Új-Guinea kivételével) átruházták a föderalista alapon megszervezett Indonéz Egyesült Államokra, amelyet egy éven belül felváltott az unitárius Indonéz Köztársaság.¹⁴

A szuverenitás elnyerése után is fennmaradtak a politikai eliten belüli komoly nézetkülönbségek az egység természetéről és biztosításának legjobb módjáról, de 1950-re a frakciók konszenzusra jutottak. Eszerint az indonéz nemzetmodell az egységes indonéz nemzet koncepciójára kell épüljön. Az indonéz nemzetet pedig egy unitárius (és implicite szekuláris) állam, valamint modern, liberális, demokratikus politikai rendszer formájában kell intézményesíteni. Az eredetileg ideiglenesnek szánt, többnyire a szekuralista nacionalisták céljainak megfelelő kompromisszum azonban csak különböző politikai manőverekkel volt fenntartható, az instabil belpolitika pedig fokozatosan tekintélyelvű berendezkedés létrehozásához vezetett.¹⁵ A nacionalizmus és az Anderson szerinti „sorsközösség” érzése ugyanakkor olyannyira megerősödött a függetlenségi

¹⁴ BERTRAND 2004: 32–33.

¹⁵ BERTRAND 2004: 28.

háború során, hogy a nézetkülönbségek kinyilvánítására hivatott politikai pártok tartózkodást vállaltak az etnikai alapú szerveződéstől.

Anderson tehát abban az értelemben elképzeltnek tartja Indonéziát, hogy az csupán azért létezik, mert vannak emberek, akik hajlandóak hinni a létezésében. Ezen megközelítésben Indonézia nyilvánvaló eset egy fragmentált közösség törekvésére egy elképzelt nemzeti egységre, amint azt a nemzeti mottója, *Bhinneka Tunggal Ika* – „Egység a sokféleségben” elárulja. Anderson felfogásában – aki hajlamos a nemzet fogalmát a nemzetállam értelmében használni – ugyanakkor ez minden nemzetre igaz. Ezen kijelentés banálisnak tűnhet, de a következményei nem azok. Az indonéz nemzet hetvenéves történetében a japánokkal és hollandokkal szembeni brutális függetlenségi háború, majd a 20. század második felében a véres atrocitások, valamint etnikai és vallási konfliktusokkal kísért politikai és társadalmi változások során számtalan ember vesztette életét. Amennyiben elfogadjuk Anderson antropológiai ihletettséggű definícióját és megközelítését, miszerint a nemzet egy jelenre és jövőre vonatkozó közös projekt, azzal elfogadjuk az abból következő logikai lépést is, miszerint ez a projekt sosem ér véget, a nemzetet minden generációnak újra kell teremtenie. Az indonéz nemzet részbenfentebb szemléltetett politikai alapjai pedig komoly kihívás elé állítják a felülről lefelé és az alulról felfelé építkező nacionalista kezdeményezéseket egyaránt.

III. AZ INDONÉZ NACIONALIZMUS ÉS NEMZETMODELL ALAKVÁLTOZÁSAI A 20. SZÁZAD MÁSODIKFELÉBEN – HOGYAN TOVÁBB AZ „ELKÉPZELTSÉGET” KÖVETŐEN?

Ahogy számos teoretikus – köztük Anderson is – rámutat, a nacionalizmus az egyéneket egy szélesebb nemzeti narratívában és eredetmítoszban kapcsolja össze. Indonézia esetében az eredetmítosz a holland gyarmati kizsákmányolással és leigázással szembeni küzdelemre összpontosít. Az indonéz nacionalizmus az elmúlt hetven évben következetesen irányult – és bizonyos tekintetben benne ragadt – ezen antikolonialista küzdelemben a szimbólumai, a mítoszai, a terminológiája tekintetében.¹⁶ Például még a kortárs nacionalista diskurzusban is közkeletű meggyőződés, hogy az ország külső területein jelentkező politikai nyugtalanságokat a helyi szeparatista erők és a külföldi hatalmak intervenciójának együttes jelenléte generálja, ahogy az 1945–1949 során

¹⁶ ASPINALL 2015: 75–76.

jellemző volt. Ez a meggyőződés ugyanakkor értelemszerűen gátolja a döntéshozókat a helyi politikai konfliktusok valós gyökereinek helyes diagnosztizálásában és kezelésében.

Időtálló jellemvonásai mellett az indonéz identitás és nemzetmodell a politikai környezettel és igényekkel együtt formálódott is. Az egymást követő rezsimek sajátos nacionalizmusai ugyanis meghatározó hatással voltak saját öndefiníciójuk mellett a nemzetére is. Az indonéz állam hagyományosan a politikai eliten belüli hatalmi harcok fő színtere – ahogy az a nacionalizmus és a posztkolonialista államépítés relációjában is megmutatkozott –, ezért a nacionalista ideológia variációi az eliten belüli hatalmi változásokat is tükrözik. Emellett azt is jelzik, hogy az elit hogyan próbált kapcsolatokat kialakítani a társadalom többi csoportjával és alkalmazkodni a nemzeti és globális változásokhoz a politikai és gazdasági térben.¹⁷ Az indonéz nacionalizmus ennél fogva több alakváltozattal rendelkezik, amelyek legfőbb jellemzőit az alábbiakban összegezzük.

A független indonéz nemzet történelme három korszakra osztható: a Soekarno-elnökségre (Régi Rend), a Soeharto-elnökségre (Új Rend) és az 1998 utáni reformidőszakra.

III.1. A RÉGI REND ÉS AZ ÚJ REND NACIONALIZMUSVÁLTOZATAI

Az indonéz függetlenség első húsz évében, kiváltképpen az Irányított Demokrácia időszakában (1957–1966), Soekarno elnök (1945–1967) célja a gyorsan polarizálódó politikai spektrum egyben tartása volt. Soekarno az 1920-as években emelkedett a politika élvonalába, és vált az első igazán nemzeti alakká, aki a függetlenség kikiáltásától kényszerű nyugdíjba vonulásáig az ország első köztársasági elnöke volt. Soekarno népszerűsége abból adódott, hogy szintetizálni tudta a domináns szociokulturális csoport, a jávanézek hagyományait az iszlámmal és saját marxista nézeteivel. Az indonéz nacionalizmus a kormányzása alatt általánosságban politikailag baloldali irányultságú volt, és az antikolonialista küzdelem folytatására – nevezetesen a belpolitikában a külföldi vállalatok államosítására és Nyugat-Új-Guinea anektálására, a külpolitikában az afroázsiai szolidaritásra és a Maláj Föderáció létrejöttének ellenzésére –

¹⁷ BARKER 2008: 521.

összpontosított. Soekarno személyi kultuszt épített ki maga körül, de 1967-ben lemondásra kényszerült hatalma két támasza, a nacionalista hadsereg és a legerősebb politikai párt, az Indonéz Kommunista Párt (PKI) közötti konfliktus miatt.

Az Új Rend (1966–1998) időszakában a nacionalizmus a tekintélyelvű, de antikommunista rezsim fenntartására és legitimálására szolgált. Soeharto elnök rendszerére (1966–1998) az egyszemélyi diktatúra mellett a nepotizmus, a korrupció, az erős központosítás, a hadsereg kettős – politikai és katonai – szerepvállalása, a fejlesztő autoritarizmus és a jávai kultúrán alapuló nemzetegységesítő törekvés voltjellemző.¹⁸ Az elnök a hadsereg, a bürokráciára és a Golkar állampártra támaszkodva kormányzott, legitimitását pedig a rendszer utolsó éveire kifulladás gyors gazdasági növekedés adta. Soeharto az etnikai, nyelvi, kulturális és vallási sokszínűséget felülírva a világ egyik legközpontosítottabb államát hozta létre. A standardizáció jegyében a népcsoportok egyediségét reprezentáló, a helyi tradíciókon alapuló intézményeket és lokális kormányzási rendszereket országsszerte megszüntették, szervezeteiket betiltották, helyettük pedig egy homogénizált, nivellált, centralizmuson és hierarchián alapuló államszervezet jött létre, valamint a nemzeti identitást hangsúlyozandó nemzeti múzeumokat építettek, és emlékműveket emeltek.¹⁹ A nacionalizmus ezen verzióját egy erősen konzervatív, katonai-bürokratikus kaszt formálta, amely megtartotta az indonéz nacionalizmus terminológiáját és szimbolikáját, de nem igyekezett kiemelni annak forradalmiságát. Egy a harmóniára és a csoportérdekre alapuló „nemzeti személyiséget” hangsúlyoztak, szemben a konfliktussal és az egyéni jogokkal. Az ettől a „személyiségtől” eltérő politikai berendezkedést követelő polgárokat a hadsereg tisztjei nemzetárulónak bélyegezték. Amikor azonban az 1990-es években komoly, politikai reformokat célzó nyomás kezdett nehezedni a kormányzatra, és a hidegháború végével a nemzetközi környezet is kedvezőtlenebbé vált, a vezetés a nacionalizmus felélesztésével próbálta stabilizálni a helyzetét az ideológiai fenyegetésekkel szemben.

Az ázsiai pénzügyi válság és következményei végül az Új Rend bukásához vezettek, de a 21. századra a nacionalizmus új erőre kapva és új színben kezdett teret

¹⁸ Soeharto a társadalom és állam alapideológiájává a *Pancasila* ideológiát tette meg. Ennek elvei: az egyistenhit, a humanizmus (internacionalizmus), Indonézia egysége (nacionalizmus), képvisleti demokrácia, illetve a társadalmi jólét és igazságosság. Az öt alapelv, amint azt Soekarno kifejtette, szoros egységet alkot, s együttesen a *gotong-royong* (kölcsonös segítségen alapuló) állam, az ősi indonéz ideál megvalósítását jelenti. Soeharto minden szervezet és politikai párt kötelező alapelvévé nyilvánította az ideológiát, amelyet kötelezően oktattak minden gyermeknek és köztisztviselőnek.

¹⁹ SZAKÁLI 2016: 136.

nyerni az országban, tovább formálva az indonéz nemzetmodellt, ám ezúttal már jórészt alulról szerveződve.

IV. AZ ÚJ NACIONALIZMUS LEGFŐBB ISMÉRVEI A REFORMIDŐSZAKBAN

Az indonéz nacionalizmus kortárs alakváltozata lényegében az 1998-ban kezdődő demokratizálódás terméke. Térnyerését a kortárs médiafogyasztási szokások, valamint az információ- és kommunikációtechnológia is elősegíti. Utóbbi a nacionalizmus gyors, ideiglenes, kitörésszerű megnyilvánulásait is lehetővé teszi, adott esetben csak a digitális térben. Az új nacionalizmus főbb témái az általában meg nem nevezett külföldi hatalmak Indonézia-ellenes terveit, a nemzeti büszkeség, a nemzeti egység és a nemzet reputációja. Artikulációi gyakran anakronisztikusak, hiszen az új nacionalizmust erősen befolyásolja a régi, amelynek nemzetépítő és nemzetgyarapító kudarcai megágyaztak terjedésének, de beváltatlan ígéreteinek relevanciája és vonzereje nem halványult el.

A kortárs indonéz nacionalizmus fő jellegzetessége a 20. századi formáihoz képest ugyanakkor, hogy – míg részben a történelmi gyökerei alakítják és a régi szlogeneket hasznosítja újra, valamint az alapérzelmekre apellál, és funkciói közé tartozik a közfigyelem elterelése – nem ideológiai és nem elméleti.²⁰

Az indonéz nacionalizmus kortárs formája már nem az ideológiai polarizáció áthidalását szolgálja. Éppen ellenkezőleg, a megkülönböztetés eszköze, mivel a kortárs indonéz politika egyik fő jellemzője a megosztó ideológiai törésvonalak hiánya, az iszlám vs. szekularizmus ellentét kivételével. Az összes jelentős politikai párt és politikusaspírás alapvetően hasonló politikával és programmal rendelkezik, ezért a nacionalizmus hasznos megkülönböztető és legitimáló eszköz.

Ez az ismérv főként az 1998 előtti autoritárius politikai berendezkedés társadalmi következményeire vezethető vissza. Az Új Rend alatt a civil társadalom rendkívül szervezetlen volt, az állami és korporatista ideológiák mindent magukba fogláló apparátusaiba homogenizálódott, amelyek eltagadták a rivális agendák és egyesülések legitimitását. A mezőgazdasági, az ipari munkások és a szakemberek mind az államot funkcionáriusaikként szolgáló szervezetekbe ágyazódtak. Ezért nem meglepő, hogy a kortárs, feltörekvő, populisták politikai szerveződés tekintetében

²⁰ ASPINALL 2015: 77.

nem bővelkednek támpontként hasznosítható ideológiai alternatívákban.²¹ A nacionalizmus mindazonáltal behelyettesíthetősége és variálhatósága révén kiváló eszköz politikai tőke kovácsolására. A politikai hivatalokra pályázók ezért egyre inkább merítenek a nacionalista témákból, illetve a politikai vezetés és a társadalom tendenciózusan nacionalista irányban formálja egymást.

A nacionalista politikai döntéshozatal és mozgósítás főként három szintéren érhető tetten: a terület, a kultúra és a gazdaság dimenzióiban.

A feltételezett külföldi agresszió és belső szeparatizmus rémképe az indonéz nacionalizmus állandó aggodalma. Az ország jelenlegi határait csupán 2002-ben nyerte el, miután Kelet-Timor ENSZ-bábáskodás mellett önálló állammá vált, valamint a Nemzetközi Bíróság egy területi vitában Malajziának ítélte Sipadan és Ligitan szigeteket. Indonéziának jelenleg is számos határvitája van, ezért a területi integritás neuralgikus kérdés a nacionalista diskurzusban.

Ezen diskurzus számára a kommunikációs technológiák új tereket nyitnak meg. Az internet és a közösségi média a kulturális nacionalizmust is erősíti, például a Malajziával a kulturális örökségekről folytatott, változó intenzitású vita tekintetében. A kulturális nacionalizmus egyik alapja a *Bahasa Indonesia*. Az ország hivatalos nyelve ugyanis változatlanul nemzeti szimbólum, amely egyben integratív társadalmi funkciót tölt be, elősegítve a nemzeti koherenciát. Hasonló szerepet játszik a *Pancasila* ideológia is, amelynek kedvez, hogy a kulturális nacionalizmus szemiotikája sikerrel haladta meg az etnikai nacionalizmust és a nemzetiségi szintű kulturális nacionalizmust.²²

Az elmúlt másfél évtizedben politikusok, értelmiségiek, újságírók, vallási és társadalmi szervezetek vezetői és sok állampolgár gyakran fogalmaznak meg állításokat, miszerint a külországok nem tisztelik nagy nemzethez méltón Indonéziát, megrögzötten sértegetik, kizsákmányolják, rosszul kezelik. Válaszul egyes, főként szomszédos államok, elsősorban Malajzia, Szingapúr és Ausztrália kormányai, vállalatai vagy polgárai által ténylegesen vagy állítólagosan elkövetett sértésekre, időről időre nyilvános tiltakozásokra és médiakampányokra kerül sor.²³

A vehemens, sovíniszta, indulatos és felszínes nacionalizmus gyakori jelenség az újonnan demokratizálódó országokban, és gyakran irányul az etnikai kisebbségek

²¹ HADIZ – ROBINSON 2017: 498.

²² SRI KUHNT-SAPTODEWO – GRABOWSKY, VOLKER – GROSSHEIM, MARTIN 1997: 80.

²³ ASPINALL 2015: 73.

ellen.²⁴ Indonéziában is sor került véres etnikai villongásokra és konfliktusokra az Új Rend összeomlását (1998) közvetlenül követő években. Az elmúlt évtizedben azonban a politikai rendszer és a belpolitika viszonylagosan stabilizálódott, az ellenségképért pedig a politikusok hajlamosak a „bevett” toposz: a külföldi veszély felé fordulni a vallásiés/vagy etnikai kisebbségek helyett.

Mindez különösen jellemző volt a 2014-es elnökválasztási kampányokra. Ekkor mindkét fő jelölt, Prabowo Subianto, az oligarchiához tartozó nyugalmazott tábornok (Gerindra párt) és Joko Widodo, a főváros vállalkozó hátterű kormányzója (Indonéz Demokrata Párt–Harc) eltérő okokból és eltérő mértékben, de egyértelműen és kifejezetten közvetlen nacionalista retorikát használt a társadalmi igazságosság igényére és az idegenellenes közhangulatra apellálva, valamint politikai kívülállóként pozícionálta magát az önző, elit politikusokkal szemben.

Prabowo az egész kampányát szinte kizárólag vehemens nacionalista üzenetekre építette. „...Testvérek, a harcunk helyénvaló! Az igazságért küzdünk, egy Indonéziáért küzdünk, amelyet tisztelnek... Vigyázzatok mindnyájan, akik ellopjátok az indonéz nép pénzét...”²⁵ Deklarációja szerint eljött az ideje, hogy Indonézia ledobja magáról a külföldi cégek és külső országok gazdasági kizsákmányolásának bilincseit, és minden területen (katonailag is) méltóságteljes nagy nemzetként lépjen fel. Az elnökjelölt kijelentette, Indonézia most „csak rabszolganemzet”.²⁶ Ugyan alulmaradt a választáson, de többek között nacionalista retorikájával (és öltözködésével) összesen több mint 62,5 millió szavazatot tudott szerezni.²⁷

Ellenfele, Joko Widodo a kampányban szintén határozottan apellált a választók idegenellenes és nacionalista érzelmeire. Ő azzal érvelt, hogy Indonézia „nemzeti szuverenitása” veszélybe kerül a multinacionális vállalatok és támogatóik érdekeit szolgáló nemzetközi szerződéseken keresztül. Arra is panaszkodott, hogy az előző kormányok képtelenek voltak felhasználni az ország természeti erőforrásait a köz javára, túlzott mértékben támaszkodtak a külföldi hitelezőkre, illetve nem kezelték a társadalmi egyenlőtlenségek problémáját.²⁸

²⁴ SNYDER 2000.

²⁵ GAMMON 2014.

²⁶ „Prabowo: Kita Hanya Jadi Bangsa Kacung” 2014.

²⁷ „Hasil Pemilu” 2014.

²⁸ JOKOWI-JUSUF KALLA 2014:1-2.

Az alábbiakban a gazdasági nacionalizmus néhány gyakorlati mozzanatát ismertetem részletesebben, mivel az egyszerre produktuma az új típusú indonéz nacionalizmus térhódításának kezdetét jelentő rendszerváltás sikerének és kudarcának.

IV.1. AZ ÚJ INDONÉZ NACIONALIZMUS GAZDASÁGI DIMENZIÓJA

A nemzetközi statisztikák is megerősítik, hogy Indonézia az elmúlt húsz évben egy szegény, mezőgazdasági országból relatíve modern, magabiztos, közepes jövedelmű országgá lépett elő. A szegénység számos jele azonban továbbra is szembeszökő, különösen az egyes szomszédos országokkal való összehasonlításban. Az új nacionalizmus ezért részben egyfajta részint tudatos, részint tudattalan helyettesítő reakcióként is értelmezhető a társadalmi egyenlőtlenségek és a mélyszegénység továbbélésére. Az ideológiai törésvonalak hiánya ugyanakkor a gazdasági dimenzióban is megnyilvánul: nincsen például tisztán jobb- és baloldali tábor. Mindazonáltal az egyes, ilyen irányultságú és/vagy szavazatmaximalizálásra törekvő politikai pártok mellett bizonyos üzleti érdekcsoportok is ösztönzik az indonéz gazdasági nacionalizmust, amely 2009 után kezdett szembetűnően teret nyerni.

A negatív befektetési listák fenntartása; a hazai feldolgozóipar, a mezőgazdaság és a bányászat támogatása és védelme;²⁹ vámjellegű és nem tarifális protekcionista kereskedelmi intézkedések bevezetése;³⁰ az állami vállalatok rekapitalizációja, számukra hozzáférés biztosítása az államilag szubvencionált földgázhoz, elektromos áramhoz és dízel üzemanyaghoz, továbbá hatáskörük bővítése a bérlés, erőforrások, szerződések és monopóliumok allokációjában – mind a gazdasági nacionalizmusjelenségéhez sorolható politikai döntések a kormányzatok részéről az elmúlt évtizedből, amelyek egyúttal az állami szektor és a benne működő tisztviselők hatalmát gyarapítják, teret engedve a korrupció növekedésének is.

Az ilyen jellegű kereskedelmi és beruházási rendelkezéseknek és általában az indonéz gazdasági nacionalizmusnak is feltűnő eleme, hogy a politikusok ezeket a bevett

²⁹ Az Apple például komoly versenyhátrányba került Indonéziában, ugyanis a riválisok, például a dél-koreai Samsung vállalattal ellentétben egyes készülékei nem kerülhetnek forgalomba, mert nem teljesítik a behozatalhoz szükséges minimum 20 százalékos helyi input kritériumát (LCRs). „Indonesian Nationalism Takes a Bite out of Apple” 2016.

³⁰ Ezzel két célt szándékoznak elérni: egyrészt a szűkös devizatartalékok felhasználásának mérséklését, másrészt a hazai iparágak védelmét a behozott áruk generálta fokozott versenytől.

nacionalista szóképeket és toposzokat felhasználva keretezik. A 2014-es elnökválasztáson győztes Joko Widodo és adminisztrációja is hajlamos nacionalista megfogalmazások alkalmazására. Három évvel ezelőtt például az elnök arra hivatkozva sürgette a fiatal indonéz vállalkozókat az aktívabb belpiaci versenyre, hogy annak hiányában a külföldi üzletemberek „megszállják” az országot.³¹ 2015 februárjában pedig úgy nyilatkozott, hogy megtiltaná az állampolgárok háztartási alkalmazottként történő külföldi munkavállalását (ez jelenleg körülbelül 3–4 millió embert érint), mert az a bilaterális kapcsolataiban „szégyent” hoz Indonéziára.³² A mezőgazdasági miniszter hasonló okból tiltotta be 2015-ben a – számos indonéz étel fontos alapanyagának számító – állati belsőségek behozatalát, mivel szerinte az exportáló országokban azt állateledelként használják fel, így élelmiszerként való kivitelükkel tiszteletlenül bánnak Indonéziával. „Bármire hajlandó vagyok az Indonéz Köztársaságért” – utasította vissza a miniszter a felmerülő kritikákat és felháborodást.³³

Jokowi üzletemberként a szabadversenyek kapitalizmus híve volt, ám elnökként (2014–) határozottan támogatja a gazdasági nacionalizmust és a protekcionista intézkedéseket. Ezen politikai álláspontja – elődjéhez, Susilo Bambang Yudoyonóhoz (2004–2014) hasonlóan – egyszerre tűnik politikai pragmatizmusnak és egyfajta populizmusnak, mivel az ország rövid távú gazdasági érdekei mellett az évtized eleje óta kifejezetten neoliberalizmus-ellenes közhangulattal is rezonál, amely támogatja a retorikájában, szándékában és hatásában nacionalista rendelkezéseket az adópolitika, a befektetések, a külföldiek tulajdonszerzése, a nyersanyagok és erőforrások felhasználása vagy az állami vállalatok irányítása területén is.

A gazdasági nacionalizmus egy további példája az ország történetének legnagyobb adóamnesztia programja (2016–2017), amely az állampolgári adómorál javítását³⁴ és az állami adóbevételek maximalizálását célozta a vagyonos indonézek be nem jelentett vagy aluljelentett jövedelmeinek bevallása, illetve az addig külföldön kezelt offshore pénzeszközök hazatelepítése révén. A program alap gondolata az a

³¹ DIAN 2015.

³² „Jokowi Akan Stop Pengiriman TKI” 2015.

³³ „Mentan: Jeroan Itu Makanan Anjing, Impor Saya Tutup” 2015.

³⁴ Indonéziában vagyoni helyzettől függetlenül több tízmillióan nem vesznek részt az adórendszerben, főként a büntetés alacsony valószínűsége miatt, mivel az adóbehajtás hatékonysága a világtágtól és az Indonéziához hasonló fejlettségű államokétól is jelentősen elmarad. A 2016-os adatok szerint az indonéz adóhatóságnál mindössze mintegy 38 ezer hivatalnok feladata volt a mintegy 119 millió fős munkaerő és a több ezer cég ellenőrzése. Az ország munkaerejének körülbelül csupán harmada van bejelentve az adóhatóságnál, és ők sem feltétlenül adnak le éves adóbevallást. SUROYO – SETIAJI 2017.

hazafias felszólítás volt, hogy az indonéz állampolgárok a hazai befektetési lehetőségeket részesítsék előnyben, függetlenül a gazdasági és kereskedelmi megfontolásoktól. „Nem félek Szingapúrtól. Csak egy apró ország” – jegyezte meg Bambang Brodjonegoro akkori indonéz pénzügyminiszter arra a feltételezésre utalva, hogy az indonéz külföldi befektetések és adóelkerülés szempontjából fontos célország megpróbálta az adóamnesztiáról szóló törvény elutasítására bírni az indonéz törvényhozókat.³⁵ A program végén közzétett adatok alapján az amnesztiából az államnak mintegy 367 milliárd dollár bevétele származott, amely a célérték körülbelül 75 százalékának felel meg.³⁶

Noha a közvélemény folyamatos nyomás alatt tartja a politikai vezetést, például a termelői csoportok mobilizálásával, a történelmi példák alapján a protekcionista intézkedések csekély vagy semmilyen hatással nincsenek a helyi iparágak fejlődésére, és a foglalkoztatást sem feltétlenül növelik. Sőt az azok következtében fellépő hatékonytalanság az egyes ágazatokból továbbterjedhet, és az egész nemzetgazdaságot negatívan érintheti. A növekvő gazdasági nacionalizmus így az indonéz gazdaság átstrukturálódását és a regionális gazdasági integrálódást is fékezheti.³⁷ Az új nacionalizmus keltette saját és a megörökölt remények ennél fogva közép- és hosszú távon hiú ábrándokká fakulhatnak a gazdasági nacionalizmus összességében negatívnak ígérkező hatásai következtében.

V. ÖSSZEGZÉS

A nacionalizmus nehezen definiálható fogalom és nehezen analizálható jelenség. Benedict Anderson úgy fogalmaz: „könnyebbé... tenné a dolgokat, ha [a nacionalizmust] a rokonsághoz vagy a valláshoz hasonló fogalomnak vennénk, s nem a liberalizmushoz vagy a fasizmushoz hasonlónak.”³⁸

A nemzet iránti lojalitás kialakulása és léte nem szünteti meg a többi versengő lojalitást. Adott helyen és időben a család, a törzs, a település, a vallás, a lelkiismeret, a

³⁵ Az indonéz parlament hírhede a kormányzatok által kötött külföldi szerződések és megállapodások elutasításáról. Az új nacionalizmus részeként pedig külföldi befolyás elleni fellépés még népszerűbb politikai lépéssé vált. CHAN 2016.

³⁶ PANDAN – BELITUNG 2017.

³⁷ SIWAGE DHARMA NEGARA 2015: 1–6.

³⁸ ANDERSON 1983: 15.

gazdasági érdek és számos más tényező felülírhatja az egyes egyének vagy csoportok nemzethűségét.³⁹ Mivel minden nemzet folyamatos fel- és újraépítésre szorul, függetlenül attól, hogy milyen hosszú élettartamra tekinthet vissza, ez a körülmény elsődleges és permanens kihívást jelent különösen a multietnikumú nemzetek számára.

Az „indonéz-ság” jelentése és az indonéz nacionalista diskurzus tartalma, hangsúlyai és irányultsága is folyamatosan változik, különböző mozgatórugók keltette eltérő dinamikák hatására. A politikai imperatívuszok módosulásai formálják, ennél fogva különböző korszakokban, különböző jellemzőkkel bír. 1945 előtt a nacionalizmus az idegen (etnikailag, kulturálisan, nyelviileg és vallásilag) gyarmatosítókkal szembeni politikai mozgósításhoz kötődött. A szuverenitás kivívása után politikai-ideológiai projektté vált, amely az ország egységét, fejlődését és az éppen hatalmon lévő rezsim stabilitását volt hivatott elősegíteni. A kortárs kontextusban – demokratikus politikai berendezkedés, hatalmi, adminisztratív és pénzügyi decentralizáció, továbbá globális mobilitás és interdependencia – ismét egyre meghatározóbb szerepet játszik a közéletben.⁴⁰

A kortárs indonéz társadalmi és politikai miliő is kedvez a nem ideológiai és nem elméleti új nacionalizmusnak a tartósabb vonzerő és a politikai hasznosíthatóság biztosításával. A politikusok a közvélemény igényeinek kielégítésére, közhivatal elnyerésére és riváisaik ellehetetlenítésére is sikerrel aktivizálhatják a nacionalista narratívákat. Mindazonáltal az új nacionalizmus vehemenciája és felszínessége egyben reflexiója is a szekularizmus vs. iszlamizmuson kívüli érdemi ideológiai törésvonalak hiányának; illetve a politikai túlélés szempontjából logikus taktika a választói bázisok kiépítésére és fenntartására.

A poszt-hidegháborús, új nacionalizmus jelensége és az erősen nacionalista retorika az elit és a nyilvánosság köreiben részben a bizonytalanság és a csalódottság kifejeződése az ország rendszerszintű gazdasági és politikai kudarcai miatt és felett. Ilyen kudarcnak tekinthetőek többek között a tartós problémák a politikai rendszer, a jogérvényesítés, a korrupció, a bürokrácia, a gazdaság szerkezetátalakítása, az infrastruktúra fejlesztése, a haderő képességei, az életkörülmények vagy az oktatás területein. Az egyre szorosabb regionális gazdasági integráció (ASEAN Gazdasági Közösség) pedig csak még nyilvánvalóbbá teszi ezen nehézségeket. Részint ezért is

³⁹ EMERSON 1959: 97.

⁴⁰ TEGUH WIJAYA MULYA 2016.

irányul a nacionalizmus inkább a szomszédos országok, kiváltképp Malajzia, Ausztrália és Szingapúr ellen, és nem a hosszabb távon nagyobb katonai és kulturális fenyegetést jelentő Kínai Népköztársaság vagy az Amerikai Egyesült Államok ellen.

A retorika és gyakorlat, például a gazdasági intézkedések alapján azonban megállapítható, hogy az új indonéz nacionalizmus nem önmagában érvényesül a politikai gondolkodásban és térben, hanem vegyül például a developmentalizmus, a társadalomtervezés és a neoliberalizmus – a középosztály köreiben bevett – koncepcióinak elemeivel.⁴¹

Mindenesetre az új indonéz nacionalisták legszenvedélyesebb képviselői is tisztában vannak a nemzeti szintű kudarcokkal. Az azok gerjesztette jogos bizonytalanság és frusztráció, mint mögöttes olvasat pedig áttetszik a szónokok által artikulált magabiztosságon. E tekintetben az új indonéz nacionalizmus profiljának és asszertivitásának növekedése nem egyenesen, hanem éppen fordítottan arányos a közvélemény elégedettségével a nemzet teljesítményét illetően.

Budapest, 2018. április

⁴¹ BAKER 2016.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANDERSON, BENEDICT. 1983. *Imagined Communities, Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso Edition, UK.
- ANDERSON, BENEDICT. 1999. „Indonesian Nationalism Today and in the Future.” *New Left Review* 235 (1999): 3-17.
- ASPINALL, EDWARD. 2015. „The New Nationalism in Indonesia.” *Asia & the Pacific Policy Studies*, vol. 3, no. 1, 72–82.
- BAKER, JACQUI. 2016. „The Middle Class President.” *New Mandala*, 2016. augusztus 5. URL: <http://www.newmandala.org/comfortable-uncomfortable-accommodations/> (utolsó letöltés: 2018. március 20.)
- BARKER, JOSHUA. 2008. „Beyond Bandung: Developmental Nationalism and (Multi)cultural Nationalism in Indonesia.” *Third World Quarterly*, Vol. 29, No.3, 2008, 521–540.
- BERTRAND, JACQUES. 2004. *Nationalism and Ethnic Conflict in Indonesia*. Cambridge University Press, UK.
- CHAN, FRANCIS. „No Attempt by S'pore To 'Thwart' Jakarta's Tax Amnesty Scheme.” *StraitsTimes*. 2016. július 24. URL: <http://www.straitstimes.com/asia/no-attempt-by-spore-to-thwart-jakartas-tax-amnesty-scheme> (utolsó letöltés: 2018. március 25.)
- CHEN, C. PETER. „Dutch East Indies.” *BahasaKita*, 2012. május 11. URL: <http://www.bahasakita.com/dutch-east-indies/> (utolsó letöltés: 2018. március 22.)
- EMERSON, RUPERT. 1959. *From Empire to Nation - The Rise to Self-Assertion of Asian and African Peoples*. Harvard University Press, Cambridge, USA.
- DIAN IHSAN SIREGAR. 2015. „Jokowi Puji Anak Jaman Sekarang Lebih Kreatif Baca Peluang.” *MetroTVnews.com*, 2015. március 12. (2015) URL: <http://ekonomi.metrotvnews.com/read/2015/03/12/370224/jokowi-puji-anak-jaman-sekarang-lebih-kreatif-baca-peluang> (utolsó letöltés: 2018. március 18.)
- GAMMON, LIAM. 2014. „Prabowo's Dog Whistling.” *New Mandala*, 2014. június 12. URL: <http://www.newmandala.org/prabowos-dog-whistling/> (utolsó letöltés: 2018. március 27.)
- HADIZ, VEDI R. – ROBINSON, RICHARD. 2017. „Competing Populisms in Post-authoritarian Indonesia.” *International Political Science Review*, vol. 38, no. 4, 488–502.
- „Hasil Pemilu.” 2014. *Komisi Pemilihan Umum*. URL: <http://kpu.go.id/koleksigambar/PPWP - Nasional Rekapitulasi 2014 - New - Final 2014 07 22.pdf> (utolsó letöltés: 2018. március 19.)
- „Indonesian Nationalism Takes a Bite out of Apple.” *PHYS.org*, 2016. október 23. URL: <http://phys.org/news/2016-10-indonesian-nationalism-apple.html> (utolsó letöltés: 2018. március 24.)
- KUHNT-SAPTODEWO, SRI – GRABOWSKY, VOLKER – GROSSHEIM, MARTIN. 1997. *Nationalism and Cultural Revival in Southeast Asia: Perspectives from the Centre and the Religion*. Harrassowitz. Wiesbaden.

- „Jokowi Akan Stop Pengiriman TKI.” *Kompas*, 2015. február 14. URL: <http://regional.kompas.com/read/2015/02/14/03274001/Jokowi.akan.Stop.Pengiriman.TKI> (utolsó letöltés: 2018. március 20.)
- JOKOWI-JUSUF KALLA. 2014. „Jalan Perubahan Bagi Indonesia yang Berdaulat, Mandiri dan Kepribadian: Visi, Misi dan Program Aksi.” 2014. május. URL: <http://abbah.yolasite.com/resources/VISI%20DAN%20MISI%20JOKOWI%20JK.pdf> (utolsó letöltés: 2018. március 21.)
- „Mentan: Jeroan Itu Makanan Anjing, Impor Saya Tutup.” *Kompas*, 2015. január 27. URL: <http://bisniskeuangan.kompas.com/read/2015/01/27/100132626/Mentan.Jeroan.Itu.Makanan.Anjing.Impor.Saya.Tutup> (utolsó letöltés: 2018. március 19.)
- PANDAN, TANJUNG – BELITUNG, BANGKA. 2017. „Tax Amnesty Achieves 75 Percent of Target: Tax Office.” *The Jakarta Post*, 2017. április 17. URL: <http://www.thejakartapost.com/news/2017/04/17/tax-amnesty-achieves-75-percent-of-target-tax-office.html> (utolsó letöltés: 2018. március 26.)
- „Prabowo: Kita Hanya Jadi Bangsa Kacung.” *Kompas*, 2014. május 1. URL: <http://nasional.kompas.com/read/2014/05/01/1735351/Prabowo.Kita.Hanya.Jadi.Bangsa.Kacung> (utolsó letöltés: 2018. március 25.)
- SIWAGE DHARMA NEGARA. 2015. „Rising Economic Nationalism in Indonesia: Will This Time be Different?” *ISEAS*. NO.59. 1-12.
- SMITH, ANTHONY D. 2004. *A nacionalizmus*. In KÁNTOR, ZOLTÁN (szerk.): *Nacionalizmuselméletek*. Rejtjel, Budapest
- SNYDER, JACK L. 2000. *From Voting to Violence: Democratization and Nationalist Conflict*. W. W. Norton & Company, New York.
- SUROYO, GAYATRI – SETIAJI, HIDAYAT. 2017. „Indonesia Tax Amnesty Nets \$330 Billion - Now for Reform.” *Reuters*, 2017. március 21. URL: <https://www.reuters.com/article/us-indonesia-economy-tax/indonesia-tax-amnesty-nets-330-billion-now-for-reform-idUSKBN16S0AS> (utolsó letöltés: 2018. március 24.)
- SZAKÁLI, MÁTÉ. 2016. *A hagyomány reneszánsza a kortárs indonéz politikában*. In SALÁT, GERGELY – SZILÁGYI, ZSOLT (szerk.): *Kulturális hagyomány a modern kelet-ázsiai államban*. L'Harmattan Kiadó – MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest.
- TAYLOR, PETER J. 1991. „Nemzet és nacionalizmus.” *Tér és Társadalom*, 5. évf. 1991/2-3. 1-15.
- TEGUH WIJAYA MULYA. 2016. „Defining Indonesian-ness: Power, nationalism and identity politics.” *The Jakarta Post*, 2016. augusztus 18. URL: <http://www.thejakartapost.com/academia/2016/08/18/defining-indonesian-ness-power-nationalism-and-identity-politics.html> (utolsó letöltés: 2018. március 22.)
- ZÓKA, PÉTER. 2014. A „nemzeti filozófiai” tradíció Alexander Bernát életművében - A modern nacionalizmuselméletek és az újkori nyugat-európai bölcsélet tükrében. PTE, doktori értekezés. 13.o. URL: <http://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/8964/zoka-peter-phd-2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (utolsó letöltés: 2018. március 20.)

Kiadja:

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Nemzetközi és Politikatudományi Intézet

Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport

1088 Budapest, Mikszáth Kálmán tér 1.

E-mail: salat.gergely@btk.ppke.hu

Tel.: 06-1-235-3030/1010

Honlap: <https://btk.ppke.hu/karunkrol/intezetek-tanszekek/nemzetkozi-es-politikatudomanyi-intezet>

Felelős kiadó: Dr. Salát Gergely szakmai igazgató

Minden jog fenntartva!

A PEACH Műhelytanulmányokban megfogalmazott vélemények és következtetések a szerző sajátjai, melyek nem minden esetben tükrözik a Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport vagy a Pázmány Péter Katolikus Egyetem bármely más egységének álláspontját.